

До Спеціалізованої вченої ради Д 55.051.07

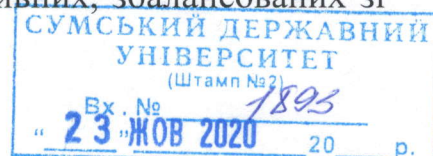
Сумського державного університету

ВІДГУК

**офіційного опонента доктора юридичних наук, професора,
завідувача кафедри адміністративного права та процесу
Інституту права Київського національного університету імені
Тараса Шевченка
Діхтієвського Петра Васильовича
на дисертацію Кравчук Мар'яни Юріївни
на тему «Адміністративно-правове забезпечення протидії
біотероризму», подану на здобуття наукового ступеня доктора
юридичних наук за спеціальністю 12.00.07 – адміністративне
право і процес; фінансове право; інформаційне право**

Ступінь актуальності обраної теми. У сучасних умовах формування та розвитку окремих негативних світових суспільно-політичних тенденцій біотероризм посідає досить провідне місце та становить глобальну проблему. Саме тому світове співтовариство спрямовує значні зусилля на протидію цьому негативному явищу. При цьому, слід зазначити, що велике значення надається вирішенню кримінально- та адміністративно-правової сторони проблематики, що знаходить свій прояв і в тенденції до розширення правової заборони щодо терористичних дій у міжнародному праві та продукується на національні законодавства різних країн світу.

Така стійка тенденція, на думку авторки, актуалізує дослідження протидії біотероризму, шляхом установлення позитивних моментів та неточностей у чинному антитерористичному вітчизняному законодавстві з метою розробки науково обґрунтованих і конструктивних, збалансованих зі

світовим досвідом пропозицій щодо удосконалення такої протидії. Проте слід відмітити, що вивчення і надання рекомендацій щодо удосконалення вітчизняного законодавства у частині практичного вирішення органами державної влади проблем протидії біотероризму поєднано з певними труднощами. Зокрема, у науковій літературі масштаби цього явища є чітко не визначені, а складові елементи системи правової протидії тероризму у цілому та його складовій – біотероризму є досить не конкретні. Усе це суттєво ускладнює вироблення дієвих законодавчих формулювань щодо організації протидії цьому явищу. Водночас наукових праць, в яких би це питання комплексного досліджувалося з точки зору адміністративного права, не існує. Тому актуальність обраної дисертанткою тематики не викликає сумніву.

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації. Дисертаційне дослідження Кравчук М. Ю. є завершеним самостійним науковим дослідженням, у якому пропонується новий теоретико-правовий підхід до вирішення наукової проблеми, що є важливим внеском в адміністративну науку. Представлена дисертаційна робота відрізняється грамотним, послідовним і системним викладом матеріалу на основі повного наукового обґрунтування. Чітко прослідковується авторська позиція та логічна завершеність роботи. Висновки і положення, що виносяться на захист, є особистим здобутком дисертантки.

Дисертація складається з анотації, переліку умовних позначень, вступу, чотирьох розділів, що об'єднують дванадцять підрозділів, висновків, списку використаних джерел та додатків.

У вступі наукової роботи обґрунтовано вибір теми дисертації, встановлено її зв'язок із науковими програмами, планами, темами, визначено мету, завдання, предмет і об'єкт дослідження, охарактеризовано методи наукового пізнання, які використано в роботі, розкрито наукову новизну, практичне значення отриманих результатів, аргументовано особистий внесок

здобувача, наведено відомості про апробацію матеріалів дисертації, анонсовано структуру дисертації, зазначено її обсяг. У першому розділі розкрито генезу формування біотероризму як суспільно негативного явища сучасної дійсності, здійснено систематизацію окремих доктринальних положень біотероризму, декларованих представниками правової та інших суспільних наук, та аналіз термінологічного апарату антитерористичного законодавства на предмет визначення суспільно-правової сутності біотероризму і його протидії. У другому розділі розглянуто питання біонебезпечних видів діяльності, біологічних ризиків, соціальних та правових наслідків реалізації біозагроз. Третій розділ дисертаційного дослідження складається з трьох підрозділів, в яких висвітлено механізм адміністративно-правового регулювання та визначено роль основних інституцій щодо адміністративно-правового забезпечення протидії біотероризму через аналіз організаційно-правових основ їх діяльності, проведено дослідження правового забезпечення адміністративно-правового режиму надзвичайної екологічної ситуації. В двох підрозділах четвертого розділу осмислюються питання вироблення якісно нової стратегії здійснення адміністративно-правового забезпечення протидії біотерористичним загрозам та пропозицій антитерористичного характеру, зокрема щодо удосконалення окремих теоретико-прикладних засад міжнародного співробітництва України на світовій арені.

Результатом роботи є висновки, які повністю відповідають сформульованим завданням та змісту самої роботи та впливають з її основних положень, а зокрема розв'язують важливу наукову проблему адміністративно-правового забезпечення протидії біотероризму.

Для досягнення наукової об'єктивності результатів дослідження в дисертації було слушно використано загальнонаукові та спеціально-правові методи наукового пізнання. Зокрема, історико-правовий метод надав можливість проаналізувати передумови формування біотероризму як суспільно-негативного явища (підрозділ 1.1.). Формально-логічний метод

сприяв визначенню понять «біотероризм», «спеціальний принцип законодавчого забезпечення протидії біотероризму» (*підрозділ 1.2.*). З'ясування категорій та окреслення кола істотних характеристик біотероризму, біонебезпечних видів діяльності та біологічних ризиків здійснено з використанням методів аналізу та синтезу (*підрозділи 1.3., 2.1., 2.2.*). Формально-юридичний метод використано для розкриття змісту правових норм відповідного законодавства (*підрозділ 1.4.*). Філософсько-діалектичний метод дав можливість висвітлити соціальні й правові наслідки реалізації біозагроз та механізм запровадження адміністративного режиму екологічної ситуації (*підрозділи 2.3., 3.3.*). Системний і структурно-функціональний методи допомогли у формуванні внутрішньої будови механізму адміністративно-правового забезпечення протидії біотероризму та виокремленні основних інституцій державної влади з питань здійснення системних заходів щодо ефективної організації біобезпеки держави (*підрозділи 3.1., 3.2.*). Метод правового прогнозування дав змогу визначити можливі напрямки підвищення ефективності системи протидії біотерористичним актам (*підрозділ 4.1.*). Використання методу порівняльного правового дослідження дозволило здійснити аналіз міжнародного досвіду адміністративно-правового забезпечення протидії біологічним загрозам (*підрозділ 4.2.*). Метод моделювання застосовано як універсальний для наукової аргументації низки висновків та пропозицій при розробленні рекомендацій, спрямованих на удосконалення чинного законодавства в сфері регулювання адміністративно-правових відносин щодо боротьби з біотероризмом в Україні.

Достовірність і новизна наукових положень. Достовірність отриманих результатів забезпечується використанням значного списку використаних джерел, до якого увійшли праці вітчизняних і зарубіжних науковців, законодавство з досліджуваної проблематики.

Новизна забезпечується розробкою низки наукових положень, запропонованих уперше, тих, що авторка удосконалила, та таких, що набули подальшого розвитку на матеріалі дослідження дисертації Кравчук М. Ю.

Дисертанткою уперше констатовано, що кожна держава протягом історичних періодів свого розвитку озброювалась і продовжує озброюватись усіма необхідними засобами, не завжди законними і гуманними, з ціллю захисту чи нападу; сформовано перелік причин, які можуть безпосередньо чи опосередковано впливати на зростання рівня біотерористичних загроз; запропоновано поняття біотероризму як антисоціального феномену; обґрунтовано, що дефініція «біонебезпечні види діяльності» тісно пов'язана з проблемою розробки, вироблення, накопичення, передачі іншим та зберігання мікробіологічних та інших біологічних агентів або токсинів; визначено перелік соціальних та правових наслідків реалізації біозагроз.

Крім іншого удосконалено механізм забезпечення ефективної протидії біологічним загрозам; бачення щодо вживання терміну «протидія» у випадку із застосуванням адміністративно-правових заходів; аргументи на користь висновку, що питання про правову характеристику управлінських функцій представників державних органів, і, відповідно, про їхнє правове закріплення, не є абстрактно-теоретичним, а безпосередньо практичним; визначення змісту поняття «адміністративний режим надзвичайної екологічної ситуації» у межах запровадження складної системи норм; систему розробки та вжиття ефективних заходів з недопущення різних проявів фінансування тероризму.

На рівні подальшого розвитку існуючих положень наукова новизна виражена у висновках, пропозиціях, позиціях, тезах, напрямках тощо. Зокрема, безперечно відносяться до наукової новизни напрями першочергового національного нормативно-правового удосконалення заходів участі України з протидії біотероризму та засоби уніфікації вітчизняного законодавства до основних засад міжнародної антитерористичної політики, а також пропозиція про удосконалення окремих теоретико-прикладних засад

міжнародного співробітництва України з питань протидії загрозам біотероризму. Заслуговує особливої уваги авторська позиція про те, що в сучасних умовах розвитку новітніх технологій, а також сфер їх застосування актуальність правового забезпечення біологічної безпеки людини у кожній державі набуває все більшої ваги. Проблеми забезпечення біобезпеки, а також протидії біотероризму на державно-правовому рівні в Україні поступово посідають провідне місце, зокрема і у зв'язку із загостренням політичної ситуації на Сході нашої держави, так і нестабільної протягом тривалого часу економічної ситуації.

Таким чином, можна констатувати, що дисертантка здійснила науковий аналіз теми відповідально та якісно, що послужило основою в процесі досягнення вагомих науково-теоретичних й практичних результатів, які є новими або мають ознаки наукової новизни.

Заслуговує на увагу висновок Кравчук М. Ю. про те, що в українському суспільстві немає розуміння того, як повинна «виглядати» національна безпека в дії, на яких принципах мають ґрунтуватися екологічні, біологічні постулати. Саме на вирішення цих проблем, які існують у кожній країні, на думку авторки, повинні бути спрямовані: політична воля держави, потужна законодавча база, достатнє фінансування, розвиток інноваційної, науково-технічної діяльності, наявність відповідних медичних та ветеринарних служб з кваліфікованими кадрами та лабораторіями, оснащеними сучасним устаткуванням, а також обов'язкова підзвітність, підконтрольність відповідальних виконавців (ст. 31 автореферату, ст. 394 дисертації).

З метою обґрунтування позиції щодо доцільності внесення у чинне законодавство поняття «біологічний тероризм» досить цікавим є авторське обґрунтування принципу законності адміністративно-правового забезпечення протидії біологічному тероризму як специфічному елементу комплексної суспільно-негативної категорії «тероризм». Дисертантка чітко зазначає, що Закон України «Про боротьбу з тероризмом» як основний нормативно-правовий акт антитерористичного законодавства, не містить окремих

(спеціальних) норм про заходи протидії біотероризму, однак конкретизує принцип законності визначенням компетенції державних органів, задіяних у проведенні антитерористичних операцій і плануванні заходів щодо припинення проявів, у тому числі, і біотероризму як сучасного різновиду терористичної діяльності (ст. 13 автореферату, ст. ст. 82-83 дисертації).

Особливо позитивне враження справляють переконливі аргументи, які Кравчук М. Ю. висуває на користь своєї тези про те, що своєчасне розпізнавання і застосування належних профілактичних заходів (як ефективних вакцин і антибіотиків) здатне послабити негативні наслідки біоатак. При цьому дисертантка зазначає наступне: «для швидкого реагування на біотерористичну атаку весь медичний персонал епідеміологічних служб повинен володіти специфічними навичками і знаннями, що стосуються поведінки у відповідній ситуації. Це відноситься не тільки до персоналу епідеміологічних служб, а й до персоналу швидкої допомоги, який першим дізнається про проблему, а також персоналу фармацевтичних і лікарняних лабораторій» (ст. 18 автореферату, ст. 228 дисертації). Ми повністю підтримуємо такі авторські висновки і вважаємо, що вони можуть бути корисними на практиці.

Повнота викладу положень і висновків дисертації в опублікованих працях. Основні положення та результати дисертаційного дослідження оприлюднені в 34 наукових публікаціях, з-поміж яких одноосібна монографія, 19 статей – у журналах, віднесених МОН України до переліку наукових фахових видань з юридичних наук, 4 статті – у зарубіжних юридичних наукових періодичних виданнях, 10 тез наукових повідомлень на науково-практичних конференціях, семінарах, круглих столах.

Водночас, у дослідженні Кравчук М. Ю. наявні **дискусійні моменти**, на які слід звернути увагу.

1. Розглядаючи на стор. 64-65 дисертації перелік причин, які можуть безпосередньо чи опосередковано впливати на зростання рівня біотерористичних загроз, Кравчук М. Ю. висловлює припущення щодо

однією з основних причин зародження та розвитку біотерористичної діяльності в Україні, а зокрема, наявність недосконалої державної (адміністративної) системи соціального управління. Виходячи з цього, авторка зазначає, що окремими членами суспільства, які незадоволені станом суспільно-економічного розвитку держави та власним фінансово-економічним становищем, біотероризм може розглядатися як форма соціального протесту проти влади з її офіційною системою адміністративного управління та примусу. Вбачається, що цю позицію необхідно більш детально пояснити під час публічного захисту.

2. У підрозділі 1.1. «Основні передумови формування біотероризму: історичний нарис» дисертантка приділяє значну увагу питанню дослідження, створення й використання біологічної зброї в часи існування Радянського Союзу. Відтак залишається незрозумілим чим викликаний інтерес Кравчук М. Ю. до цього історичного періоду?

3. На стор. 69 наукової роботи Кравчук М. Ю. зазначає наступне: «Сумно констатувати, що кожна держава дбає про власні інтереси. Вона, наче той «їжак», озброюється усіма необхідними засобами, не завжди законними і гуманними, для захисту чи то нападу на іншого «їжака». Хотілося б почути пояснення щодо авторської теорії «їжака». І на майбутнє побажати дисертантці уникати подібних відступів від наукового стилю та тверджень, які недостатньо обґрунтовані.

4. На стор. 242 дисертації Кравчук М. Ю. робить висновок про те, що сучасна популярність та поширеність біопрепаратів в сільському господарстві носить згубний характер. Пропонуємо роз'яснити причинно-наслідковий зв'язок між застосуванням відповідних біопрепаратів та наслідками, що настають в результаті їх використання. При цьому, навести реальні приклади згубної дії від використання біологічних препаратів.

5. Підтримуючи у цілому тезу, що під впливом ряду біоатак, держави та міжнародна спільнота інколи можуть не звернути увагу на радіус їх дії та проігнорувати важливу інформацію або відреагувати запізно,

пропонуємо дисертантці (стор. 247 дисертації) розглянути можливість вироблення алгоритму дій відповідних суб'єктів щодо запобігання або припинення впливу несприятливих біологічних факторів. Крім того, цікаво було б дізнатися думку авторки з приводу комплексу заходів, спрямованого на створення і підтримання умов, мінімально необхідних для збереження життя і здоров'я людей, при виникненні біологічних загроз.

6. У дисертаційному дослідженні (стор. 305) наголошується на необхідності у «поверненні» законних механізмів реагування на біозагрози. Зокрема, йдеться про відновлення роботи районних, міських, районних у містах, обласних, санітарно-епідеміологічних станцій, а також Центральної санітарно-епідеміологічної станції МОЗ України. На нашу думку, незрозуміло, чи авторка підтримує позицію повернути «стару» систему охорони здоров'я, чи побудувати нову модель охорони здоров'я з розгалуженою системою санітарно-епідеміологічних станцій і численним кадровим потенціалом?

Водночас, викладені зауваження переважно мають дискусійний характер і тому суттєво не впливають на позитивну оцінку дисертаційної роботи. Вони викликані інтересом до цього дослідження, новизною та актуальністю питань, що розкриваються авторкою.

Відповідність дисертації вимогам. Загальний аналіз роботи свідчить про самостійність і цілісність проведеного дослідження, його актуальність і високий науковий рівень, теоретичне й практичне значення для науково-дослідної, нормотворчої, правозастосовної діяльності та навчального процесу. Наукові положення, висновки та рекомендації, сформульовані в роботі, досить повно викладені в опублікованих авторкою наукових статтях, тезах доповідей на конференціях. Автореферат дисертації відповідає її змістові й повністю відображає основні положення та результати дослідження.

Таким чином, дисертаційне дослідження Кравчук Мар'яни Юріївни на тему «Адміністративно-правове забезпечення протидії біотероризму» є самостійною, комплексною, завершеною науково-дослідною працею, що за своєю актуальністю, новизною, теоретичним рівнем і практичною корисністю, достовірністю і обґрунтованістю одержаних результатів відповідає вимогам п. 10 Порядку присудження наукових ступенів, затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 24 липня 2013 року № 567 а її авторка – Кравчук М. Ю. заслуговує на присудження їй наукового ступеня доктора юридичних наук зі спеціальності 12.00.07 – адміністративне право і процес, фінансове право, інформаційне право.

Офіційний опонент:

**доктор юридичних наук, професор,
завідувач кафедри адміністративного
права та процесу Інституту права
Київського національного університету
імені Тараса Шевченка**

П. В. Діхтієвський

Підпис засідача
Вчений секретар НДЧ
КАРАУЛЬНА Н. В.
08.10. 2020р.

